

PATRYK BRAMBERT

OCENA POTENCJAŁU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I ATRAKCYJNOŚCI GOSPODARCZEJ OBSZARÓW WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Streszczenie: Rozwój społeczno-gospodarczy danej przestrzeni jest efektem wielu powiązanych ze sobą uwarunkowań. Poziom rozwoju każdego obszaru stanowi m.in. odzwierciedlenie stanu jego konkurencyjności, na co w głównej mierze wpływają zachodzące w jego obrębie procesy przedsiębiorczości. W artykule przeprowadzono ocenę potencjału przedsiębiorczości i atrakcyjności ekonomicznej obszarów wiejskich regionu świętokrzyskiego przy pomocy miernika syntetycznego.

Słowa kluczowe: obszary wiejskie, przedsiębiorczość, atrakcyjność gospodarcza, konkurencyjność

Key words: rural areas, entrepreneurship, economic attractiveness, competitiveness

Wstęp

Obecnie głównym i bardzo silnym motorem napędowym trwałego rozwoju jednostek przestrzennych jest zjawisko konkurencji. Dotyczy ono każdej wielkości przedsiębiorstw, jak i przestrzeni różnej skali, czyli państw, regionów, gmin i miast. Odbywająca się między nimi rywalizacja o utrzymanie bądź poprawę poziomu rozwoju, wzrost znaczenia w przestrzeni, dostęp do korzyści egzogenicznych, jest wyrazem możliwości przystosowania się do dynamicznie zmieniających się warunków gospodarczych¹. Jednym z ważniejszych czynników konkurencyjności układów terytorialnych jest sytuacja przedsiębiorczości. Określa profil i charakter obszaru oraz jego potencjał do aktywnego partycypowania w kreowaniu nowoczesnej, opartej na wiedzy oraz dążącej ku innowacjom, gospodarki. Jednocześnie maksymalizacja aktywności ekonomicznej jest podstawowym celem strategicznym dla długookresowo efektywnego rozwoju na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym (Brambert 2010a). Im bardziej umiejętnie samorządy terytorialne posługują się posiadanymi zasobami ludzkimi, kapitału, czy technologii, jak również kreują strukturę gospodarki, tym lepiej są w stanie zabezpieczyć wysoki poziom dochodów budżetowych. Duże znaczenie ma w dalszym ciągu położenie geograficzne, tzn. rola miejsca w lokalizacji działalności.

Badane w różnych ujęciach zjawisko przedsiębiorczości oznacza w języku ekonomii takie

¹ Według badaczy, takich jak M. Wdowicka (2008), konkurencyjność przestrzeni stanowi zdolność adaptacji do intensywnie przekształcających się uwarunkowań ekonomicznych, społecznych, kulturowych i innych, w celu zachowania lub poprawy pozycji w trwającym między jednostkami współzawodnictwie.

łączenie i angażowanie do prowadzonego w warunkach niepewności i ryzyka biznesu wymaganych czynników wytwórczych, aby zapewnić zysk osobie lub grupie osób pełniących funkcje przedsiębiorcy. W sensie potocznym to zdolność do podejmowania przedsięwzięć dla celów zarobkowych. W ujęciu makroekonomicznym to zorganizowany, społeczny proces tworzenia i wykorzystywania szans (Bratnicki 2002). Jego efekty identyfikowane są na trzech poziomach: przedsiębiorcy (np. dochód, kariera), przedsiębiorstwa (np. rozwój, nowe produkty) i gospodarki (np. nowe miejsca pracy, wpływy z podatków) – (Kraśnicka 2002).

Wraz z poprawą poziomu przedsiębiorczości rośnie atrakcyjność gospodarcza. W kontekście tego opracowania stanowi pochodną atrakcyjności inwestycyjnej, definiowaną jako zdolność skłonienia do inwestycji, przez oferowanie różnych korzyści lokalizacji możliwych do osiągnięcia podczas prowadzenia działalności. Obszary oferujące optymalną kombinację czynników lokalizacji stwarzają zarazem najlepsze warunki dla funkcjonowania przedsiębiorstw, czym przyciągają inwestorów (Kalinowski 2008). Gdy region jest rzeczywistym miejscem realizacji inwestycji, poprawia jakość dotychczasowych uwarunkowań lokalizacyjnych (np. zasobów pracy, infrastruktury), stając się potencjalnym obszarem umiejscawiania kolejnych przedsięwzięć ekonomicznych. Duża dynamika przekształceń określonych determinant świadczy o wzroście atrakcyjności gospodarczej.

W związku z powyższym, celem opracowania jest określenie a zarazem ocena potencjału przedsiębiorczości i atrakcyjności ekonomicznej obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego.

Analiza obejmuje lata 2004 i 2009. Wybór dolnej granicy czasowej wynika z tego, że dotyczy przełomowego momentu, kiedy Polska stała się pełnoprawnym członkiem Unii Europejskiej. Zakres przestrzenny dotyczy 97 gmin, w tym 71 jednostek wiejskich i 26 miejsko-wiejskich, z wyłączeniem obszarów miast. Tereny wiejskie zajmują 11,0 tys. km² powierzchni (94,3% terytorium województwa), mieszcząc przeszło 2,8 tys. miejscowości. Ich struktury ekonomiczne wykazują wyraźne zróżnicowanie, wynikające z determinant przyrodniczych, historycznych i rynkowych (Kiniorska, Wrońska-Kiczor 2010). W północnej i centralnej części regionu oraz wokół jego stolicy skupia się przede wszystkim mała i średnia przedsiębiorczość pozarolnicza sektora prywatnego. Rolnictwo natomiast dominuje na południu i południowym-wschodzie, a jego znaczące siły wytwórcze – zależne od najwyższej jakości gleb – występują na Wyżynie Sandomierskiej oraz w Niece Nidziańskiej.

Metody

Analizę przeprowadzono w oparciu o dostępne i jednocześnie kompletne dla obszarów

wiejskich informacje gromadzone w Banku Danych Lokalnych GUS, w tym w większości dane o liczbie podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w systemie REGON. Baza ta obejmuje wszystkie podmioty legalnie istniejące w kraju, lecz ze względu na brak konieczności zgłaszania zaprzestania lub zawieszenia działalności, jest obciążona błędami. Zalety i wady REGON-u wskazują badania W. Kamińskiej (2004).

Dla realizacji określonego celu dobrano i obliczono 6 wskaźników. Są to kolejno: 1) wskaźnik dynamiki podmiotów gospodarczych (2004-2009), 2) liczba mieszkańców/1 podmiot gospodarczy, 3) liczba podmiotów gospodarczych/1000 mieszkańców, 4) liczba podmiotów gospodarczych/1000 osób w wieku produkcyjnym, 5) liczba zatrudnionych/1000 osób w wieku produkcyjnym, 6) odsetek spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego w ogóle działalności gospodarczych. Wyboru dokonano biorąc pod uwagę dostępność danych, możliwość porównania z podobnymi pracami autora (Brambert 2010a, 2011), a także fakt przynależności składowych wskaźników (obecność różnorodnych przedsiębiorstw, działalność firm międzynarodowych, zasoby ludzkie) do licznej grupy czynników konkurencyjności regionów (por. Wdowicka 2008). Mimo zbieżności w interpretacji jakościowej wskaźników 2. i 3. były one niezbędne do ilościowego zobrazowania natężenia przedsiębiorczości.

Na podstawie tych sześciu charakterystyk przeprowadzono procedurę uporządkowania liniowego jednostek przestrzennych, tzw. miernik syntetyczny, według metodologii E. Nowak (2004). Konstrukcja tego narzędzia analizy wielocechowej obejmuje: standaryzację danych wyjściowych zawartych w macierzy do postaci mierników znormalizowanych, wyliczenie wielkości miernika syntetycznego dla każdego obszaru (średnia arytmetyczna z wartości znormalizowanych) i obliczenie struktury (odsetek ujednoliconych mierników) uzyskanych wartości. Obok ukazania stopnia różnic między gminami w przyjętym zakresie, określono, która z cech wyjściowych i w jakim stopniu wpływa na wielkość miernika. Dzięki zbadaniu pod kątem podobieństwa struktury oraz wielkości wskaźnika syntetycznego zhierarchizowanego w porządku malejącym, wyznaczono klasy potencjału przedsiębiorczości i klasy atrakcyjności gospodarczej. W pierwszym przypadku wartość miernika zawierała wszystkie miary (2009 r.), w drugim – wielkości przedstawiające ich zmianę progresywną lub regresywną² w latach 2004-2009 (2004 r. to 100%), bez wskaźnika dynamiki przedsiębiorstw.

W celu przejrzystego przedstawienia wskazanych cech obszarów wiejskich wykorzystano

² Analiza spadku lub wzrostu wartości cech gospodarki układów terytorialnych jest częstą metodą przy określaniu ich atrakcyjności gospodarczej, np. praca R. Adamczyka (2008), czy poprzednie badania autora (Brambert 2010a, 2011).

podstawowe narzędzia statystyczne dotyczące analizy struktury zmiennej, w tym głównie 5-liczbową syntezę. Jest to syntetyczny opis zbiorowości przy pomocy pięciu parametrów, tj. wartości minimalnej, maksymalnej oraz kwartyli, które łącznie dostarczają informacji charakteryzującej przeciętny poziom cechy, jej dyspersję i asymetrię rozkładu.

Wyniki badań

Biorąc pod uwagę podstawowe parametry użyte do obliczeń, można stwierdzić, że w 2009 r. na obszarach wiejskich zarejestrowanych było 37,2 tys. podmiotów gospodarki narodowej, co stanowiło 35,2% łącznej ich liczby w województwie świętokrzyskim (105,7 tys.). Najmniej zasobny pod tym względem obszar stanowił Zawichost, gdzie skoncentrowanych było 101 podmiotów, najbardziej – gmina Morawica (1,2 tys.). Do grupy o dużej koncentracji należały też jednostki: Końskie, Bodzechów, Krasocin, Zagnańsk, Busko-Zdrój i Piekoszów (po ok. 1,0 tys.). Statystyczna analiza rozkładu zmiennej pozwoliła wykazać, iż zasadnicza część zbiorowości (50% gmin uszeregowanych według rosnącej wartości cechy, między kwartylem pierwszym i trzecim) mieściła od 210 do 512 firm, przy czym największe zróżnicowanie wystąpiło wśród 25 gmin (czwarta część zbioru powyżej wartości trzeciego kwartyla) z liczbą firm między 512 a 1,2 tys. Większość obszarów wiejskich (64%) nie posiadała większej niż przeciętna (383) liczby przedsiębiorstw. Warto dodać, że w latach 2004-2009 ich ogólna liczebność wzrosła na terenach wiejskich o 2,9 tys., czyli o 367 podmiotów więcej w porównaniu z województwem.

Z kolei od 2004 r. na rozpatrywanym obszarze przybyło 16 spółek z udziałem kapitału zagranicznego, co dało 105 takich podmiotów (19% ogółu w województwie). Niemal połowa zlokalizowana została w 8 gminach: Daleszyce (9), Bodzechów (7), Miedziana Góra i Sitkówka-Nowiny (po 6), Zagnańsk (5), Piekoszów, Pińczów i Rytwiany (po 4). Od 1 do 3 spółek zarejestrowano w 43 gminach, zaś w 46 nie ulokował kapitału żaden zagraniczny inwestor. Obszary wiejskie cechowała pod tym względem bardzo wyraźna niejednorodność.

Umiarkowana zmienność dotyczyła liczby mieszkańców, stanowiących 55% populacji województwa świętokrzyskiego (1,27 mln). Zgodnie z trendem jego depopulacji o 18,6 tys. osób (względnie o 1,4%), zaludnienie terenów wiejskich spadło o 5,6 tys. (-0,8%). Wahalo się ono od 1,9 tys. (Suchedniów) do 16,1 tys. osób (Końskie), lecz połowę zbiorowości zamieszkiwało między 4,6-9,3 tys. osób. Spośród bardziej zróżnicowanej, pozostałej części (25%) gmin o wysokiej koncentracji ludności można wyróżnić: Piekoszów (15,7 tys.), Busko-Zdrój (15,4 tys.), Pawłów (15,1 tys.), Morawica (14,1 tys.), Bodzechów (13,6 tys.) oraz Górnio (13,3 tys.). Dla 57 jednostek była ona jednak niższa od średniej – 7,2 tys. obywateli.

W wieku produkcyjnym znalazło się 61,7% ludności analizowanych przestrzeni, co nie odbiegało bardzo od struktury na poziomie wojewódzkim (63,5%). W latach 2004-2009 nastąpił wyraźny przyrost liczebności o 4,2% (17,2 tys. osób), gdy cały region odnotował wzrost tylko o 1% (8,8 tys.). Odsetek ludności w wieku zdolności do pracy był większy niż w Świętokrzyskim w 10 gminach: Miedziana Góra (66,5%), Masłów (66,1%), Morawica (65,9%), Sitkówka-Nowiny (65,7%), Górnio (65,3%), Piekoszów (64,7%), Daleszyce i Zagnańsk (po 64,6%), Strawczyn (64,3%), Bieliny (63,6%). Charakterystyczne jest to, że wszystkie wyróżnione należą do strefy podmiejskiej Kielc³, która, z racji swego położenia w bliskim sąsiedztwie ośrodka pełniącego najważniejsze gospodarcze funkcje kontrolne, generuje rozwój społeczno-ekonomiczny i przestrzenny, czyniąc te obszary wiejskie atrakcyjnymi miejscami do zamieszkania i pracy.

Ostatnia cecha to zatrudnienie. W 2009 r. liczba pracujących na terytoriach wiejskich kształtowała się na poziomie 51,2 tys. (22,5% ogółu), a w stosunku do 2004 r. powiększyła się o 6,8 tys. osób (o 15,4%). W województwie liczba zatrudnionych wzrosła o 10,4%, do 227,9 tys. Analiza wielkości rynków pracy na świętokrzyskiej wsi wykazała duże dysproporcje, ponieważ najmniejszy z nich liczył jedynie 57 (Skalbmierz), największy – 2,6 tys. (Sitkówka-Nowiny), a średni – 528 osób pracujących. Blisko trzy czwarte jednostek nie przekroczyło tego poziomu, natomiast połowa zarejestrowała 233-606 zatrudnionych. Najbardziej znaczący, zarazem heterogeniczny, pod tym względem zbiór stanowiło 25 gmin z największą liczbą pracujących, zwłaszcza: Morawica (2,3 tys.), Połaniec (2,2 tys.), Piekoszów (1,9 tys.), Końskie (1,8 tys.), Staszów (1,7 tys.), Brody i Zagnańsk (po 1,2 tys.), Busko-Zdrój, Chęciny, Pińczów i Ożarów (po 1,1 tys.), a także Krasocin (1,0 tys.).

Tempo rozwoju funkcji ekonomicznej w układzie obszarów wiejskich ukazuje wskaźnik dynamiki podmiotów gospodarczych (tab. 1). Był on wyższy o 6,1 punktów procentowych (p.p.) od przyrostu w województwie świętokrzyskim, na co wpłynął wzrost liczby przedsiębiorstw w 75 gminach, przeciętnie o 11,3%. Średni regres z kolei dla reszty gmin wyniósł -6%. Maksymalnym tempem wzrostu działalności odznaczył się obszar wiejski Busko-Zdrój (35,3%), zaś spadku – obszar wiejski Daleszyce (-16%), ale miało to związek ze zmianą statusu administracyjnego na miejsko-wiejski w 2007 r., czyli włączeniem części podmiotów w granice miasta. Bardzo wysoką dynamikę odnotowała jeszcze gmina Masłów

³ W strefie są 22 gminy, w tym 8 graniczących z miastem (Chęciny, Daleszyce, Górnio, Masłów, Miedziana Góra, Morawica, Piekoszów, Sitkówka-Nowiny) i 14 gmin drugiego pierścienia (Bieliny, Bodzentyn, Chmielnik, Kije, Łągów, Łączna, Łopuszno, Małogoszcz, Mniów, Pierzchnica, Raków, Sobków, Strawczyn, Zagnańsk).

(32,6%), jak również Morawica, Kunów i Kazimierza Wielka, gdzie – w stosunku do 2004 r. – zlokalizowano o 25% więcej podmiotów. Dla 50% terenów wzrost przedsiębiorczości mieścił się w granicach 0,6-13,1%. Wartość 7,6% wyznacza dwie liczebnie równe grupy o wyższym bądź niższym tempie rozwoju gospodarczego. Pod tym względem cała zbiorowość wykazała najwyższą dyspersję spośród obranych cech.

Tab. 1. Przedsiębiorczość obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego w 2009 r.
(charakterystyka struktury zbiorowości)

Cecha	Dynamika podmiotów gospodarczych 2004-2009	Liczba mieszkańców/ 1 podmiot gospodarczy*	Liczba podmiotów/ 1000 mieszkańców	Liczba podmiotów/ 1000 osób (wiek produkcyjny)	Liczba zatrudnionych/ 1000 osób (wiek produkcyjny)	Odsetek podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego
Maksimum (obszar)	135,3 (Busko-Zdrój)	38,2 (Bejsce)	90,6 (Krasocin)	146,9 (Krasocin)	976,7 (Połaniec)	1,4 (Wąchock)
Minimum (obszar)	84,0 (Daleszyce)	11,0 (Krasocin)	26,2 (Bejsce)	43,1 (Bejsce)	17,4 (Skalbmierz)	0,1** (Górno)
Średnia	107,4	20,9	50,9	82,8	118,8	0,3
Kwartyl pierwszy	100,6	17,7	42,5	70,3	71,7	0,0
Mediana	107,6	20,0	50,0	81,0	99,0	0,2
Kwartyl trzeci	113,1	23,5	56,5	90,9	125,8	0,4
Zmienność (w %)	133,0	25,1	25,7	23,6	93,5	126,6
Asymetria	-0,1	0,2	-0,07	-0,04	-0,01	0,1
Ogółem	108,6	18,7	53,4	86,4	119,2	0,3
Województwo świętokrzyskie	102,5	12,0	83,2	131,0	282,4	0,5

* Im mniejsza wartość wskaźnika tym na danym terenie jest wyższe nasycenie przedsiębiorczością.

** Wartość minimalna spośród 51 obszarów wiejskich posiadających co najmniej jeden taki podmiot.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL.

Obok zadowalających wskaźników dynamiki, gminy wiejskie w 2009 r. nie cechowały się wyraźnie wysokim natężeniem przedsiębiorczości. Na 1 podmiot gospodarczy przypadało o 7 osób więcej niż w całym województwie. Jednocześnie liczba podmiotów na 1000 mieszkańców była niższa o 30 obiektów (w porównaniu do średniej krajowej różnica wielkości to 45). Najlepsze na tle województwa wartości dotyczyły gminy Krasocin, zaś najmniej korzystne dla lokalizacji były Bejsce. Kolejne 4 jednostki terytorialne – z Kieleckiego Obszaru Metropolitalnego – były najbardziej zbliżone do maksymalnego natężenia przedsiębiorczości, tj. Sitkówka-Nowiny i Masłów (11 mieszkańców/1 podmiot, 90 podmiotów/1000 mieszkańców), Miedziana Góra (odpowiednio: 12, 85) oraz Morawica (odpowiednio: 12, 83). W połowie gmin wartość liczby mieszkańców/1 podmiot oscylowała w przedziale 18-24 osób, a liczba przedsiębiorstw/1000 mieszkańców wynosiła od 42 do 57 działalności gospodarczych. Większość gmin (53) posiadało lepsze od przeciętnej wartości

pierwszego wskaźnika, tzn. nie więcej niż 21 mieszkańców/1 podmiot, lecz mniej liczna grupa (45) posiadała wartość drugiego powyżej 51 podmiotów/1000 mieszkańców. Zróżnicowanie obszarów wiejskich w świetle tych wskaźników kształtowało się na podobnym, dość niskim poziomie.

Analogiczna do powyższej sytuacja miała miejsce w odniesieniu do wskaźnika liczby aktywności gospodarczych na 1000 osób w wieku produkcyjnym, traktowanego jako miernik przedsiębiorczości, kreatywności i tzw. klimatu społecznego (Świdurska 2008). Dla ogółu gmin wiejskich był on niższy niż w regionie o 45 firm, a gminy Krasocin (147) i Bejsce (43) wyznaczyły zakres zmienności tej cechy. Jeszcze Sitkówka-Nowiny (137) i Masłów (136) posiadały bardziej sprzyjający „klimat dla rozwoju przedsiębiorczości” w porównaniu z województwem, a wraz z Miedzianą Górą oraz Morawicą (po 127) wyraźnie odstawały od pozostałych jednostek. Co drugi analizowany obszar osiągnął wartość wskaźnika w zakresie 70-91 podmiotów/1000 osób w wieku produkcyjnym, ok. 60% nie przekroczyło jego średniego poziomu – 83 podmioty/1000 osób w wieku produkcyjnym.

Znacznie większe dysproporcje widać analizując wskaźnik liczby zatrudnionych na 1000 osób w wieku produkcyjnym, wyrażający poziom zaspokojenia potrzeb lokalnych w zakresie podaży pracy (por. Świdurska 2008). Relację pomiędzy wsią a całym województwem obrazuje blisko 2,5-krotna różnica jego wielkości na korzyść regionu. Prawie idealny stan nasycenia popytu na tak istotne dobro nastąpił na obszarze wiejskim Połaniec (977 osób posiadało pracę w stosunku do 1 tys. mieszkańców w wieku aktywności zawodowej) i był ponad 1,5 razy wyższy niż w Sitkówce-Nowinach (550), 3,3 razy większy od kolejnej gminy – Tuczępy (296), a także przekraczał 3,5-krotnie poziom w Świętokrzyskim. Pozostałe, odbiegające od reszty, jednostki, to: Ożarów (268), Staszów oraz Morawica (po 248). Najmniej konkurencyjny w tym względzie był Skalmierz (17), teren o najmniejszych zasobach pracy. Zakres zmienności cechy wyniósł aż 959 pracujących/1000 osób w wieku produkcyjnym, z tym że największe zróżnicowanie (851) wystąpiło w gronie 25 gmin liczących co najmniej 126 i więcej zatrudnionych/1000 osób w wieku produkcyjnym. Jednak najczęściej potrzeby lokalnych społeczności w zakresie podaży pracy były zaspokajane w mniejszym stopniu, tj. w przedziale wskaźnika od 72 do 126.

Według odsetka spółek z kapitałem zagranicznym w 2009 r. na pozycji lidera był obszar wiejski gminy Wąchock (1,4%), tuż za nim uplasowały się: Ruda Maleniecka (1,3%), Daleszyce i Rytwiany (po 1,1%), Sitkówka-Nowiny (0,9%). Wskazane obszary oraz 10 następnych (m.in. Pińczów, Bodzechów, Miedziana Góra, Zagnańsk) posiadało wyższy od wojewódzkiego poziom inwestycji zagranicznych, lecz pod kątem całości wynik ten nie

wyglądał już tak pozytywnie.

Rozpatrując atrakcyjność ekonomiczną obszarów wiejskich, należy zwrócić uwagę na fakt jej zwiększenia w analizowanym pięcioleciu. W każdym przypadku, za wyjątkiem poprawy udziału podmiotów zagranicznych, wskaźniki zmian (tempa wzrostu) były korzystniejsze w relacji z województwem, a przede wszystkim drugi (o 5,4 p.p.) oraz pierwszy (o 4,8 p.p.) w podanym porządku (tab. 2). Największy wzrost dotyczył atrakcyjności rynku pracy (ok. 11%), najmniejszy – atrakcyjności lokalizacji według liczby przedsiębiorstw przypadających na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym (4,2%).

Tab. 2. Atrakcyjność gospodarcza obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego w 2009 r. (charakterystyka struktury zbiorowości)

Cecha	Atrakcyjność				
	Lokalizacji działalności gospodarczej, w tym zagranicznej				Rynku pracy
	Zmiana % (2004-2009, 2004 r.=100%)				
	liczby mieszkańców/ 1 podmiot gospodarczy	liczby podmiotów/ 1000 mieszkańców	liczby podmiotów/ 1000 osób (wiek produkcyjny)	odsetka podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego	liczby zatrudnionych/ 1000 osób (wiek produkcyjny)*
Maksimum (obszar)	11,9 (Tarlów)	33,5 (Busko-Zdrój)	28,9 (Busko-Zdrój)	167,7 (Daleszyce)	118,0 (Gowarczów)
Minimum (obszar)	-25,1 (Busko-Zdrój)	-10,7 (Tarlów)	-18,5 (Tarlów)	-100,0 (Pierzchnica)	-62,8 (Wąchock)
Średnia	-7,5	8,8	3,7	8,4	12,3
Kwartyl pierwszy	-11,9	2,7	-3,3	-4,9	-7,6
Mediana	-7,8	8,5	3,9	0,0	6,9
Kwartyl trzeci	-2,6	13,6	9,1	0,0	28,5
Zmienność (w %)	101,2	101,3	239,7	523,2	261,5
Asymetria	0,1	-0,07	-0,2	-1,0	0,2
Ogółem	-8,6	9,4	4,2	8,7	10,8
<i>Województwo świętokrzyskie</i>	-3,8	4,0	1,4	9,2	9,2

* Zmiana za lata 2003-2009 z powodu braku szczegółowych danych wg gmin w 2004 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL.

Na podstawie zmiany wartości dwóch pierwszych wskaźników natężenia przedsiębiorczości, wykazano, że nastąpiło identyczne uszeregowanie liniowe jednostek przestrzennych. Najbardziej odczuwalny progres, z grupy 82 obszarów, stwierdzono w gminach: Busko-Zdrój, Kazimierza Wielka, Masłów, Bejsce (odpowiednio nie mniej niż jedna piąta natężenia z 2004 r.), a spadek znaczenia lokalizacji w obrębie Tarłowa wyznaczył dolne

granice dla 15 gmin o cechach regresywnych⁴. Umocnienie atrakcyjności lokalizacyjnej tak dużej liczby terenów wiejskich jest w głównej mierze wypadkową wzrostu liczby aktywności gospodarczych i równoczesnym spadku zaludnienia (48 gmin), w drugim rzędzie efektem nasilenia funkcji ekonomicznej wraz z powiększeniem populacji (27).

Czynniki te miały także określony wpływ na poprawę tzw. wskaźnika przedsiębiorczości, kreatywności i klimatu społecznego dla 64 obszarów wiejskich, wśród których potwierdzona została silna atrakcyjność takich miejsc jak: Busko-Zdrój (28,9%), Kazimierza Wielka (22,7%), lub Masłów (20%). Odwrotną tendencję utrwaliły m.in.: Tarłów (-18,5%), Wilczyce (-13,4%), Koprzywnica i Baćkowice (po -11,5%). W 21 gminach zmianę regresywną zdeterminował ubytek podmiotów gospodarczych (100% obszarów o ujemnej ich dynamice), z tego jedynie w 2 jednostkach nakładał się dodatkowo spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym. Trzeba dodać, iż w latach 2004-2009 proces zmniejszenia tej części społeczności dotyczył w sumie 9 obszarów wiejskich, wynosząc średnio -2,6%.

Wzrost atrakcyjności lokalizacji zagranicznej działalności gospodarczej odnotowały 22 gminy, ale w 18 był to rezultat faktycznego umiejscowienia nowych firm. Obszar wiejski Daleszyc przyciągnął 5 spółek praktycznie potrajając ich odsetek. Do 3 już funkcjonujących na terytoriach Bodzechowa i Miedzianej Góry dołączyły odpowiednio 4 (podwojenie udziału) oraz 3 podmioty (dynamika wyniosła 168). Po raz pierwszy inwestycji tego rodzaju kapitału dokonano w 10 gminach, np. Samborzec, Nagłowice, Fałków, Kije. Negatywne zmiany wartości wskaźnika zauważono w 31 gminach, lecz 7 odczuło regres poprzez częściowe utracenie spółek z kapitałem zagranicznym, w tym szczególnie Sitkówka-Nowiny (3), Końskie i Baćkowice (po 2), natomiast całkowite ich wycofanie nastąpiło z gminy Pawłów i Pierzchnica (po 1).

Na atrakcyjności gospodarczej wyrażonej przez dynamikę wskaźnika liczby pracujących/1000 osób w wieku produkcyjnym tyle samo (118%) zyskały gminy Gowarczów oraz Chęciny, gdzie zatrudnienie wzrosło o 117% i 128% w stosunku do 2003 r. Następne obszary, które znacznie zwiększyły poziom zaspokojenia potrzeb lokalnych w zakresie podaży pracy, to Osiek (91,6%) i Strawczyn (89,5%). Ogółem było 60 jednostek o charakterze progresywnym, ze średnim tempem wzrostu równym 30%, na co wpłynęło zwielokrotnienie w każdej z nich zapotrzebowania na siłę roboczą, przeciętnie o ponad jedną trzecią. Wąchock i Daleszyce stanowiły najbardziej tracące, bardzo małe rynki pracy, gdzie

⁴ Zmiana procentowa wskaźnika liczby mieszkańców/1 przedsiębiorstwo przyjmuje wartość ujemną, ale nie świadczy o regresie, a o zmniejszeniu dysproporcji między zaludnieniem i nasyceniem w jednostki gospodarcze, mogące w większym stopniu zaspokajać potrzeby całej społeczności.

zatrudnienie zmniejszyło się o 60%, powodując regres wskaźnika kolejno o 63% i 54%. Ujemny indeks atrakcyjności (średnio -16,2%) dotyczył 37 gmin, spośród których tylko 5 odnotowało przeciwny trend liczby pracujących. W okresie 2003-2009 obniżenie liczby etatów w odnośnych jednostkach sięgało przeciętnie -15,8%.

Tab. 3. Klasy rozkładu miernika syntetycznego dla wybranych cech potencjału przedsiębiorczości obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego w 2009 r.

Klasa	Wartość miernika	Obszary wiejskie w kolejności malejącej miernika
I	2,45 - 2,28	Połaniec, Sitkówka-Nowiny
II	1,77 - 1,00	Ruda Maleniecka, Wąchock, Rytwiany, Pińczów, Daleszyce, Miedziana Góra, Solec-Zdrój, Bodzechów, Morawica, Szydłów, Zagnańsk, Nagłowice, Tuczepy, Brody, Piekoszew, Ożarów, Falków, Krasocin, Działoszyce, Suchedniów, Smyków, Masłów, Chęciny, Sadowie, Staszów, Gnojno, Łączna, Kije, Oleśnica, Łopuszno, Końskie, Secemin, Baćkowiec, Nowa Słupia, Busko-Zdrój, Bliżyn, Samborzec, Stopnica, Ćmielów, Osiek, Wodzisław, Łągów, Lipnik, Moskorzew, Kazimierza Wielka, Pierzchnica, Tarłów, Opatów, Bogoria
III	0,99 - 0,90	Raków, Nowy Korczyn, Pacanów, Jędrzejów, Włoszczowa, Strawczyn, Łoniów, Sędziszów, Słupia Konecka, Dwikozy, Bejsce, Radków, Pawłów, Sobków, Skarżysko Kościelne, Chmielnik, Obrazów, Wojciechowice, Radoszyce, Kluczewsko, Złota, Stąporków, Michałów, Bałtów, Gowarczów, Imielno, Mirzec, Górnio, Zawichost, Bieliny, Wiślica, Bodzentyn, Iwaniska, Klimontów, Kunów, Mniów
IV	0,89 - 0,84	Małogoszcz, Czarnocin, Oksa, Opatowiec, Słupia Jędrzejowska, Waśniów, Lubnice, Skalmierz, Wilczyce, Koprzywnica.

Źródło: opracowanie własne.

Obliczenie miernika syntetycznego w zakresie przyjętego zestawu wskaźników pozwoliło uzyskać 4 klasy zróżnicowanego potencjału ekonomicznego obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego (tab. 3). Na czele zdecydowanie usytuowały się Połaniec oraz Sitkówka-Nowiny, przedstawiające bardzo duży potencjał przedsiębiorczości (klasa I). W tworzeniu dla nich wielkości miernika największy wpływ (średnio 46% struktury) miał stan zaspokojenia potrzeb lokalnych w zakresie podaży pracy (cecha 5.), znaczny (21%) – odsetek spółek z udziałem kapitału zagranicznego (cecha 6.), a znikomy (odpowiednio: 7% i 5%) – wskaźnik dynamiki przedsiębiorstw (cecha 1.) i liczba mieszkańców przypadająca na 1 podmiot gospodarczy (cecha 2.). W najbardziej licznej drugiej klasie (duży potencjał), skupiającej 49 gmin, struktura miernika rozwoju wykazała podobieństwo, ale większą rolę pełnił już wskaźnik 6. (22%), cecha 5. drugorzędą (16%), zaś średni udział najmniejszej składowej wzrósł prawie 3-krotnie i był zbliżony do poziomu trzech pozostałych. Pod względem ilościowym cecha 2. w strukturze obu kategorii nie dominuje, jednak potwierdza wysokie walory lokalizacyjne przyporządkowanych jednostek. Odwrotność sytuacji nastąpiła w grupie 36 obszarów cechujących się przeciętnym potencjałem ekonomicznym (klasa III). Sklasyfikowano je głównie na podstawie niekorzystnego wskaźnika 2. (21%), a także małego lub braku występowania cechy 6. (5%). Dużym udziałem w tej klasie odznaczył się jeszcze

wskaźnik 1. (20%), podobnym (po 19%) – parametr 3. (liczba podmiotów/1000 mieszkańców) i 4. (liczba podmiotów/1000 osób w wieku produkcyjnym). Pozycje pozostałych 10 gmin – o małym potencjale przedsiębiorczości – są wypadkową struktury analogicznej do poprzedniej klasy. Proporcje nasiliły się wyraźnie na rzecz cechy 2. (30%), niewiele odnośnie cechy 1. (22%), a z drugiej strony bardzo pogorszył się udział cechy 5. (11%) oraz całkowicie zanikło oddziaływanie wskaźnika 6. Najniższą w hierarchii wielkość miernika syntetycznego przyjął obszar wiejski Koprzywnica.

Tab. 4. Klasy rozkładu miernika syntetycznego dla wybranych cech atrakcyjności gospodarczej obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego w 2009 r.

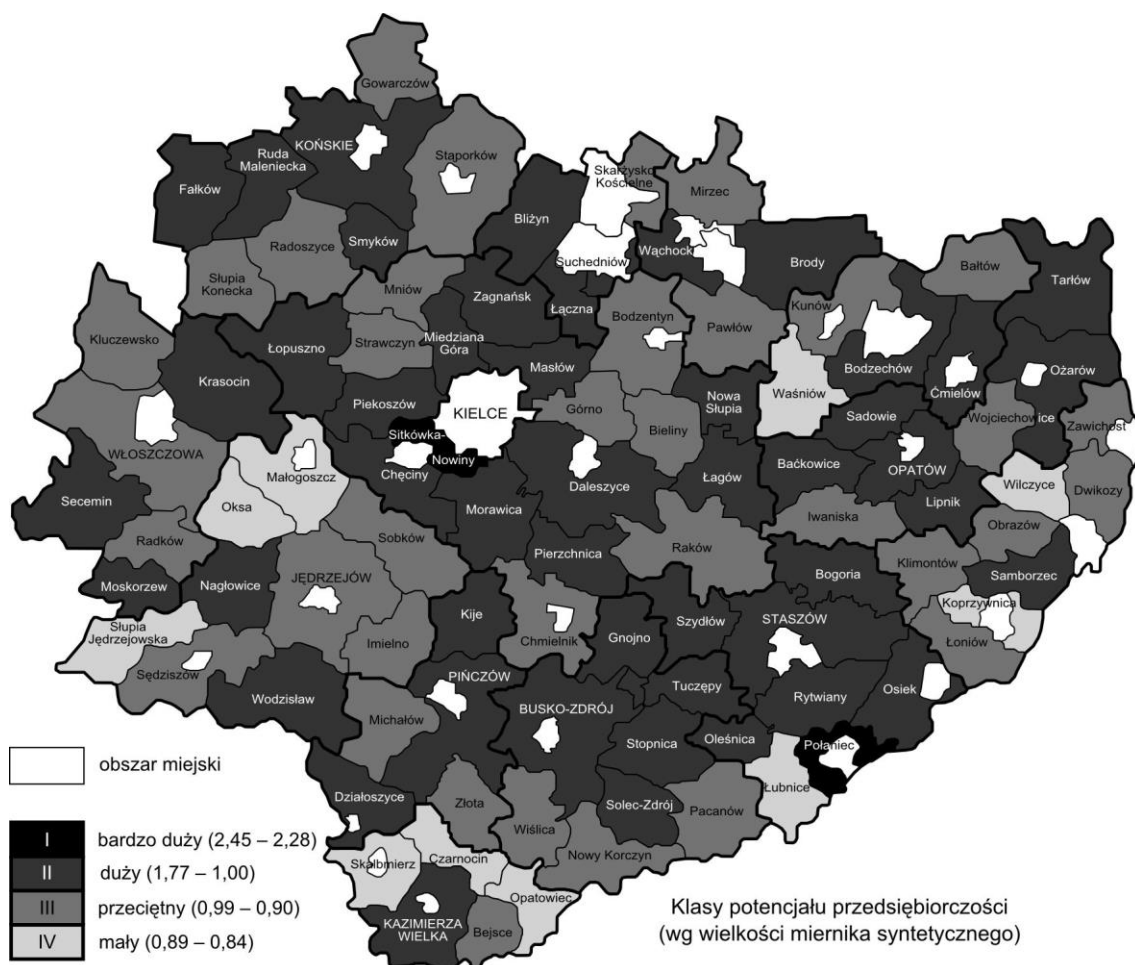
Klasa	Wartość miernika	Obszary wiejskie w kolejności malejącej miernika
I	1,99 - 1,30	Daleszyce, Bodzechów, Krasocin, Solec-Zdrój, Miedziana Góra, Chęciny, Oleśnica, Strawczyn, Działoszyce, Łągów, Rytwiany, Pińczów, Piekoszów, Ruda Maleniecka, Gnojno, Gowarczów, Zagnańsk, Szydłów
II	1,28 - 1,21	Radoszyce, Secemin, Mirzec, Bliżyn, Ożarów, Dwikozy, Wodzisław, Sędziszów, Smyków, Obrazów, Górno, Masłów, Staszów, Brody, Busko-Zdrój
III	1,21 - 1,04	Kazimierza Wielka, Osiek, Ćmielów, Bodzentyn, Opatów, Wąchock, Połaniec, Pierzchnica, Morawica, Sitkówka-Nowiny, Jędrzejów, Radków, Nowy Korczyn, Łoniów, Moskorzew, Końskie, Łopuszno, Złota, Chmielnik, Włoszczowa, Pacanów, Fałków, Imielno, Bałtów, Nowa Słupia, Łączna, Bogoria, Sadowie, Zawichost
IV	1,03 - 0,90	Wilczyce, Pawłów, Kunów, Sobków, Michałów, Bejsce, Tuczępy, Skarżysko Kościelne, Mniów, Raków, Waśniów, Słupia Konecka, Baćkowice, Samborzec, Lipnik, Bieliny, Małogoszcz, Stopnica, Stąporków, Iwaniska, Nagłowice, Koprzywnica, Klimontów, Wiślica, Kluczewsko, Czarnocin, Wojciechowice, Skalbmierz, Kije, Słupia Jędrzejowska, Opatowiec, Suchedniów, Tarłów, Oksa, Łubnice.

Zródło: opracowanie własne.

Klasyfikacja obszarów wiejskich pod względem atrakcyjności ekonomicznej różni się od poprzedniej. Wydzielono 4 klasy rozkładu miernika rozwoju o mniejszym zakresie zmienności (tab. 4). Do pierwszej zakwalifikowało się 18 najbardziej atrakcyjnych jednostek, na czele z obszarem Daleszyc. Największy wpływ na wartość miernika (średnio 39% struktury) miał parametr 6. (zmiana odsetka podmiotów z zagranicznym kapitałem), przeszło 2 razy mniejszy – cecha 5. (zmiana atrakcyjności kapitału ludzkiego), a minimalny (14%) dotyczył indeksu 2. (zmiana liczby ludności/1 podmiot gospodarczy), świadcząc o wzroście natężenia przedsiębiorczości. Kolejne 15 obszarów wiejskich odznaczyło się dużą atrakcyjnością gospodarczą (klasa II), opisywaną w większości przez słabnącą rolę cechy 6. (36%) i najmniejszy wkład cechy 5. (14%). Wśród 29 jednostek grupy o przeciętnej atrakcyjności, znaczenie 6. wskaźnika zmian uległo diametralnemu ograniczeniu (7%), co przełożyło się na maksymalny udział cechy 5. (26%) oraz dosyć zbliżone do siebie proporcje reszty elementów (średnio po ok. 23% struktury). Z kolei w klasie czwartej – o małej

atrakcyjności gospodarczej – wielkość miernika dla 35 gmin zdeterminowały w wyrównanym stopniu zmiany trzech ujętych wskaźników natężenia przedsiębiorczości, tj. 2., 3. i 4. (odpowiednio: 27% i po 25%), jak również porównywalny odsetek 5. charakterystyki (22%). Tym samym określonych obszarów nie dotyczyła ostanía cecha jako składowa miernika syntetycznego. Tą najliczniejszą grupę, a jednocześnie ranking zamyka gmina Łubnice.

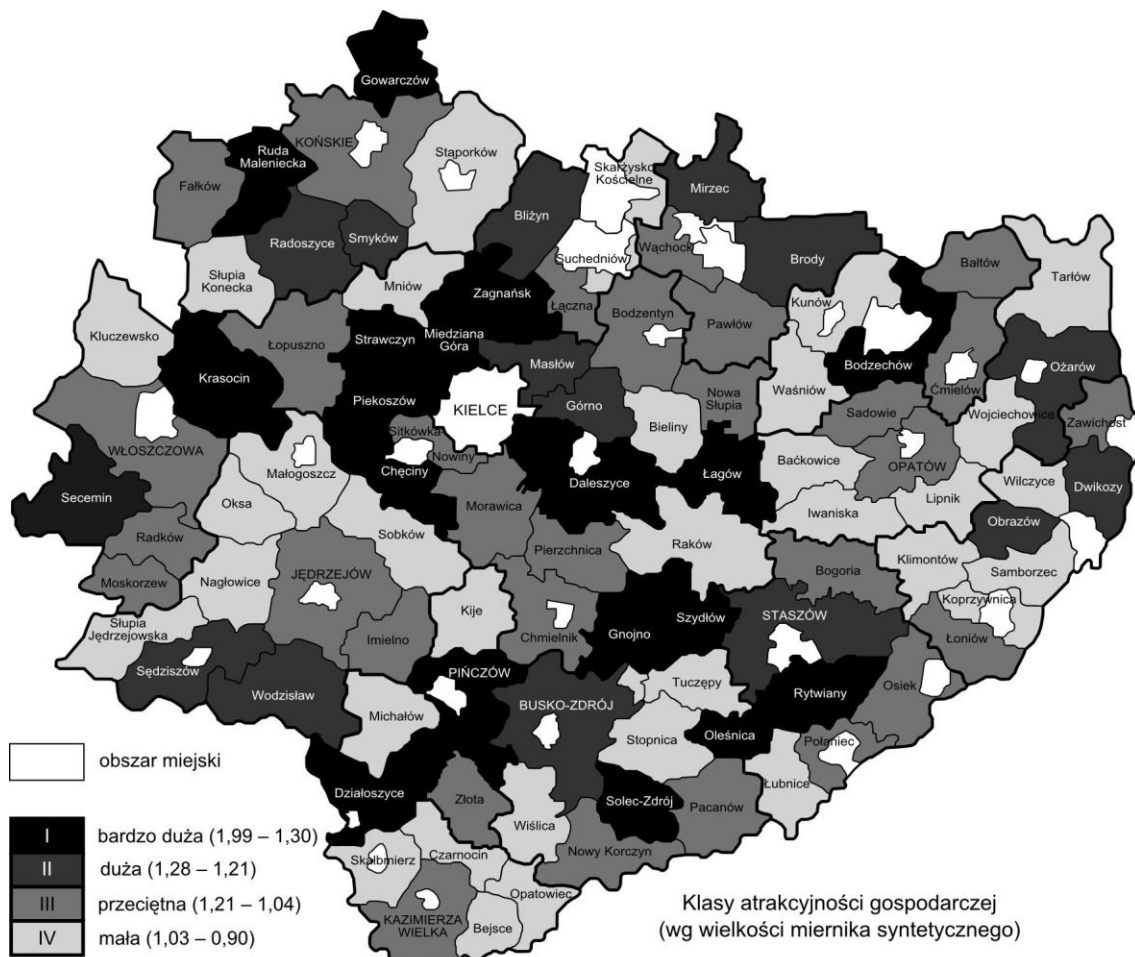
Porównanie obu typologii pozwala wymienić obszary wiejskie, o zbieżnej przynależności do danej klasy. Zarówno duży potencjał, jak i atrakcyjność ekonomiczna dotyczyły 9 gmin (wg malejącego porządku przeciętnej wartości miernika): Ożarów, Brody, Smyków, Masłów, Secemin, Staszów, Bliżyn, Wodzisław i Busko-Zdrój. Średnie walory cechowały 12 obszarów: Jędrzejów, Nowy Korczyn, Łoniów, Radków, Bodzentyn, Pacanów, Włoszczowa, Chmielnik, Złota, Bałów, Imielno, Zawichost. Mała przedsiębiorczość oraz dynamika zmian wystąpiła w 10 jednostkach: Małogoszcz, Waśniów, Wilczyce, Czarnocin, Opatowiec, Słupia Jędrzejowska, Oksa, Koprzywnica, Skalmierz oraz Łubnice.

Ryc. 1. Zróżnicowanie przestrzenne obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego według klas potencjału przedsiębiorczości w 2009 r.

Źródło: opracowanie własne.

Rozmieszczenie jednostek wyodrębnionych pod kątem klas potencjału przedsiębiorczości (ryc. 1), a także atrakcyjności gospodarczej (ryc. 2), wskazuje, że największe sumaryczne możliwości rozwoju gospodarczego skupione zostały w centralnej części województwa świętokrzyskiego, tzn. powiecie kieleckim. Dotyczy to bardzo dobrych wyników obszarów wiejskich położonych na zapleczu najważniejszego ośrodka regionalnego. Konkurencyjne gminy zdominowały także południowo-wschodnią część regionu (m.in. Staszów, Szydłów, Rytwiany, Busko-Zdrój i Solec-Zdrój). W świetle pierwszej klasyfikacji wyróżniają się dodatkowo zwarte obszary leżące na wschodzie oraz na północnym-zachodzie województwa. Słaba konkurencyjność wykazana została w większości jednostek powiatu jędrzejowskiego jak i sandomierskiego.

Ryc. 2. Zróżnicowanie przestrzenne obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego według klas atrakcyjności gospodarczej w 2009 r.

Źródło: opracowanie własne.

Wnioski

Obszary wiejskie województwa świętokrzyskiego reprezentują istotne zasoby społeczno-gospodarcze województwa świętokrzyskiego, koncentrując przeszło jedną trzecią różnych podmiotów gospodarki narodowej, co piąte przedsiębiorstwo z udziałem kapitału zagranicznego, prawie co czwartego pracującego, ponad połowę mieszkańców, jak również podobny odsetek ludności w wieku produkcyjnym. W stosunku do 2004 r. widoczne jest większe na tle regionu tempo wzrostu tych cech, poza procesem wyludniania się terenów wiejskich, choć nastąpił on w mniejszym stopniu niż na całym jego terytorium.

Analiza wykazała, że wieś świętokrzyska w większości odznaczyła się mniej korzystnymi w stosunku do całego województwa wynikami wskaźników potencjału przedsiębiorczości, za wyjątkiem dynamiki działalności gospodarczej. Mimo to należy stwierdzić jej dużą rolę w kreowaniu atrakcyjności gospodarczej regionu, co obrazują ponadprzeciętne (niewiele niższe w relacji z województwem było tylko tempo wzrostu odsetka spółek zagranicznych) progresywne zmiany poziomu wybranych mierników. Klasyfikacja przedsiębiorczości i atrakcyjności gospodarczej określiła, iż obszary wiejskie znajdujące się w strefie podmiejskiej Kielc, głównie te bezpośrednio sąsiadujące, są najbardziej konkurencyjne. Potwierdzają to wcześniejsze badania autora dotyczące regionu Gór Świętokrzyskich (Brambert 2010a), a także wiodących gmin województwa (Brambert 2011), które wyodrębnione zostały na podstawie lokalizacji siedzib największych przedsiębiorstw (Brambert 2010b). Na uwagę zasługują jeszcze niektóre gminy położone w granicach administracyjnych powiatu staszowskiego oraz buskiego. Nasuwa się w związku z tym konkluzja, że położenie w sąsiedztwie największego ośrodka (centrum wzrostu, mieszczącego gospodarcze funkcje kontrolne) zwielokrotnia aktywność obszarów wiejskich w kierunku rozwoju nowych inicjatyw ekonomicznych, potęgując równocześnie przemiany struktur i funkcji przez nie pełnionych na rzecz większej wielofunkcyjności. Dominujące jednostki (np. Daleszyce, Sitkówka-Nowiny, Miedziana Góra) mają charakter usługowo-przemysłowy (koncentracja zakładów wydobywających i przetwarzających surowce skalne, firm branży budowlanej), czemu sprzyja dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna (m.in. tereny inwestycyjne, bliskość głównych szlaków komunikacyjnych, wodociągi) i społeczna (np. funkcja mieszkalna), a także długofalowa progospodarcza aktywność samorządów lokalnych. Kolejność gmin w powyższych hierarchiach jest w głównej mierze pochodną liczby zlokalizowanych podmiotów gospodarczych, dlatego też tak duży wpływ na ich pozycję miał odpowiednio fakt istnienia i wzrostu bądź spadku odsetka spółek z udziałem kapitału zagranicznego. Ich liczba jest ograniczona i niewystarczająca, jak również nie są one

zlokalizowane w każdej jednostce przestrzennej. Cenny walor stanowiła duża liczba aktywnej zawodowo ludności oraz poprawa zaspokojenia potrzeb lokalnych rynków pracy w zakresie podaży pracy. Obszary wiejskie województwa, posiadając określone możliwości rozwoju ekonomicznego, silnie między sobą oddziałują zarówno pod względem gospodarczym jak i społecznym. Inicjują dalszy rozwój lokalny i regionalny, poprzez rywalizację o nowe przedsięwzięcia gospodarcze, jak również w wyniku jednoczesnego współdziałania podczas zamierzeń ponadlokalnych. Dalsza ich konkurencyjność może przyczynić się do wielopłaszczyznowego, wyraźnego i trwałego rozwoju świętokrzyskiej wsi, a co za tym idzie całego regionu.

Literatura

Adamczyk R., 2008, Znaczenie małych miast subregionu centralnego woj. śląskiego dla rozwoju Śląskiego Obszaru Metropolitalnego, [w:] K. Heffner, T. Marszał (red.), Ośrodki lokalne w strefie oddziaływania wielkich miast, KPZK PAN, Warszawa, z. 238, s. 91-105.

Brambert P., 2010a, Potencjał gospodarczy regionu Gór Świętokrzyskich, [w:] I. Kiniorska, E. Pałka (red.), Turystyka szansą rozwoju obszarów wiejskich, Instytut Geografii Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego, PTG, Kielce, s. 153-165.

Brambert P., 2010b, Zróżnicowanie przestrzenne siły ekonomicznej wiodących przedsiębiorstw w regionie świętokrzyskim, [w:] Z. Ziolo, T. Rachwał (red.), Procesy transformacji przemysłu i usług w regionalnych i krajowych układach przestrzennych, Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG Nr 15, KGP PTG i IG UP, Warszawa-Kraków, s. 156-164.

Brambert P., 2011 (w druku), Ocena potencjału przedsiębiorczości i atrakcyjności wiodących gmin województwa świętokrzyskiego, [w:] W. Wysota (red.), Rozwój zrównoważony regionów Polski, Wydawnictwo UMK, Toruń.

Bratnicki M., 2002, Przedsiębiorczość i przedsiębiorcy współczesnych organizacji, Akademia Ekonomiczna im. Karola Adamieckiego, Katowice.

Kalinowski T. (red), 2008, Atrakcyjność inwestycyjna regionów i podregionów Polski 2008, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk.

Kamińska W., 2004, Przedsiębiorczość osób fizycznych na obszarach wiejskich w 2003 roku, [w:] E. Pałka (red.), Pozarolnicza działalność na obszarach wiejskich, Studia Obszarów Wiejskich, vol. 5, Komisja Obszarów Wiejskich PTG, Zespół Badań Transformacji Obszarów Wiejskich IGiPZ PAN, Warszawa, s. 35-45.

Kiniorska I., Wrońska-Kiczor J., 2010, Turystyka na wsi świętokrzyskiej, [w:] I. Kiniorska, E. Pałka (red.), Turystyka szansą rozwoju obszarów wiejskich, IG UJK, PTG, Kielce, s. 47-55.

Kraśnicka T., 2002, Koncepcje rozwoju przedsiębiorczości ekonomicznej i pozaekonomicznej, Akademia Ekonomiczna im. A. Adamieckiego, Katowice.

Nowak E., 2004, Metody klasyfikacji w badaniach geograficznych (analiza porównawcza), Akademia Świętokrzyska im. J. Kochanowskiego, Bogucki Wyd. Nauk., Kielce-Poznań.

Świdurska A., 2008, Małe miasta a rozwój obszarów wiejskich w Poznańskim Obszarze Metropolitalnym, [w:] K. Heffner, T. Marszał (red.), Ośrodki lokalne w strefie oddziaływania wielkich miast, KPZK PAN, Warszawa, z. 238, s. 120-132.

Wdowicka M., 2008, Rola małych miast w kształtowaniu konkurencyjności obszarów metropolitalnych, [w:] K. Heffner, T. Marszał (red.), Ośrodki lokalne w strefie oddziaływania wielkich miast, KPZK PAN, Warszawa, z. 238, s. 24-38.

Evaluation of entrepreneurship potential and economic attractiveness of rural areas in the Świętokrzyskie Voivodeship

Abstract

Socio-economic development of given area is the result of many interrelated conditions. The level of development of a every area, among others, reflects its competitiveness, which is mostly influenced by the entrepreneurship processes that occur in it. This article assesses the entrepreneurship potential and the economic attractiveness of rural areas in the Świętokrzyskie Voivodeship by means of a synthetic indicator.